

EIGEN KRACHT

Centrum voor

herstelgericht werken

Zwolle, a place to be

December 2004

Op 8 december was in de buitensociëteit in Zwolle de presentatie van de 'Eigen kracht' object van studie. Met 65 toeschouwers in de zaal besprak Darcy Elk, Amerikaans deskundige op het gebied van 'advocacy', het behartigen van cliëntbelangen, in een masterclass de waarden en de visie van het model. 'En', onderzocht zij, 'hoe krijgt het initiatief een stem? Welke zeggenschap heeft het te bieden?'. Zij woog de door ons gepresenteerde ontwikkeling van de Eigen-kracht conferenties af tegen strategieën van andere vormen van cliëntenkracht. Haar conclusie: 'Dit werk kan geen deel worden van het systeem van zorginstellingen zelf. Het heeft eigenlijk bescherming nodig tegen de neiging tot controle. Er zijn welwillende professionele werkers die het snappen. Maar die zullen ook beschikken over de 'open mind' om te snappen hoe belangrijk hun aandeel in het model is. Werk daarom krachtig aan 'role valorisation': het geven van betekenis aan de belangrijke rol die zij als professionals kunnen hebben in het proces van hulp geven en tegelijk het volgen van de opdracht van de cliënt'. Het toekijkende publiek, deels nog onbekend met het model, bevroeg ons niet alleen, het benadrukte ook duidelijk de noodzaak van onafhankelijke burgers die 'de kloof' tussen de eigen talenten in de gemeenschap en het professionele zorgstelsel voortdurend dichtten. Een heel interessant congres over 'Inclusie' dus, speciaal over de maatschappelijke deelname van mensen met een beperking. Mensen dus bij wie op het oog 'het glas half leeg' lijkt. Terwijl het gewoon half vol is. Op dergelijke dagen blijkt hoe een vracht kennis er aanwezig is bij cliënten, hun familieleden en de mensen die hen hun diensten aanbieden. 'Op het het ogenblik wordt vergeten om naast het terugdringen van de bureaucratie van het zorgstelsel tegelijk de samenleving van talentvolle burgers te verankeren', zei John McKnight, een van de sprekers. Eigenlijk is de evaluatie van bruikbare modellen voor de eigen kracht voldoende. Het is tijd voor 'canvassing' en 'campaigning'. Een veldtocht naar Zwolle.

Rob van Pagée

Inhoud

2005. Moge het u lezer in dat nieuwe jaar goed gaan. Laten we hopen op vitaliteit, goede zin, energie en veerkracht bij tegenslagen. Wij van onze kant wensen u en onszelf dat van harte toe.

Op de valreep van dit jaar praten we u bij over de grote lijn van het herstelgerichte werken, zoals dat door velen op allerlei kleine werkplaatsen in het land wordt verricht.

De 'omscholing' van hulpverleners bij het voorbereiden van conferenties verloopt succesvol.

De Vrienden van Eigen Kracht zoekt lotgenotencontact. Meld u aan.

Overijssel investeert uniek eensgezind in het benutten van de eigen kracht.

Jaarcijfers over de conferenties van 2003. En elders een conferentieverhaal. Zo zijn de feiten.

Een conferentie stopt huiselijk geweld. Uitkomst van een project van Vrouwenopvang Amsterdam

Herstelgericht werken in de gevangenis. Het lanceerplatform is ingereedheid gebracht.

Binnenlands en Europees overleg: hoe verder?

Met dank aan John Blad, Martin Dirksen, Marjan Krediet, Jeanet Jansen, Lineke Joanknecht, Essa Reijmers, Siemen Spinder en Mehmet Yucel

Verhuisbericht

Met ingang van 1 januari 2005 is de stichting Eigen Kracht Centrale, evenals de 'moederstichting' van weleer 'Op Kleine Schaal' gevestigd aan de Emmawijk 11, 8011 CM in Zwolle. Het nieuwe telefoonnummer: 038 422 25 26 Het nieuwe faxnummer: 038 422 68 98 Mailadres en website blijven gelijk

Training

Coördinator Echt-recht

8, 9 en 10 februari 2005, Zwolle
Opleiding voor coördinatoren.

8, 9 en 10 maart 2005, Amsterdam
Opleiding voor coördinatoren.

2 juni 2005, locatie nog open
Bevordering deskundigheid voor
coördinatoren over:
verdere ontwikkeling methodiek;
inpassing model werkterrein.

Opgave: nurselgunal@eigen-kracht.nl

Cursus rolwijziging

Deze cursus (zie artikel hiernaast) wordt aangeboden in maart, april, mei en oktober (voorlopige optie voor provincie Overijssel). Open inschrijving is mogelijk voor de cursus op 19 + 26 mei en voor 6 + 13 oktober. Locaties zijn nog nader te bepalen. Aanmelden: Margot Prinsen Geerligts, 020 5677920; of via: m.prinsen-geerligts@proeducation.nl

Colofon

Eigen Kracht – Centrum voor herstelgericht werken

Deze nieuwsbrief bevat actuele informatie over ontwikkelingen rond herstelgericht werken. De nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar en wordt samengesteld door een kleine redactiegroep onder leiding van Jan van Lieshout. Wanneer u een bijdrage heeft of anderszins in contact wilt komen kunt u schrijven, bellen of mailen naar:
Centrum voor herstelgericht werken
Emmawijk 11,
8011 CM Zwolle.
Tel 038-422 25 26; Fax 038 422 68 98;
[Mail: info@eigen-kracht.nl](mailto:info@eigen-kracht.nl)
[Site: www.eigen-kracht.nl](http://www.eigen-kracht.nl)

Professionals zoeken invulling nieuwe rol

De tweedaagse cursus over de rolverandering van de professional bij het inzetten van Eigenkracht conferenties is uit de startblokken gekomen. Dit gezamenlijk project van de Eigenkracht Centrale en Pro Education/ Hogeschool van Amsterdam heeft inmiddels bijna 50 hulpverleners bereikt.

Siemen Spinder, bij Pro Education/Hogeschool van Amsterdam verantwoordelijk voor de cursus zegt daarover het volgende: 'Na een succesvolle pilot bij MEE Amstel & Zaan werd de cursus tweemaal uitgevoerd in en met steun van de Provincie Gelderland. De deelnemers waren voor het overgrote deel nieuwsgierig en positief. Dit neemt niet weg dat er zeker bij het begin van de eerste dag ook aarzeling en scepsis te bespeuren valt. Gedurende het verloop van de cursus krijgen steeds meer deelnemers vertrouwen in de werkzaamheid van het model. Bij het stap voor stap doorwerken van het werkproces wordt duidelijk dat het niet zozeer om een aantasting als wel om een herdefiniëring gaat van de eigen hulpverleningsrol. En dat er winst te behalen valt: toename van de motivatie van het

gezin/de familie om zich in te zetten voor echte verandering; groei van het vertrouwen in zowel de ondersteuning vanuit de eigen familie als steun van hulpverleners. Zodra men hier van doordrongen raakt verandert de vraag van "Wat stelt het voor?", naar "Hoe kan ik binnen mijn instelling ervoor zorgen dat deze mogelijkheid voor cliënten er komt?". Sommige deelnemers blijven een voorbehoud maken en zijn bijvoorbeeld ongerust over wat er in het besloten deel van de conferentie (dat verloopt zonder aanwezigheid van hulpverleners, red.) allemaal mis kan gaan. De meeste werkers zijn echter bereid zich ervoor in te zetten en geloven dat families op eigen kracht plannen kunnen ontwikkelen die werkzaam en voldoende veilig zijn.' Ook voor zijn eigen organisatie is deze cursus van belang. Spinder: 'Vanuit de Hogeschool van Amsterdam levert deze samenwerking inspiratie op om de zo uitdrukkelijk gewenste samenwerking tussen opleidingen en werkveld vorm te geven. Belangrijke ontwikkelingen krijgen langs deze weg vorm in de programma's van zowel de initiële, als de voortgezette en post-hbo opleidingen'.

Service

Bestellen van informatiemateriaal

- Stuur mij een informatiepakket over Eigen Kracht
- Stuur mij de folder over 'Hoe ik Eigen-kracht coördinator kan worden'.
- Stuur mij een informatiepakket over Echt Recht
- ... ex x 25 Echt-recht folder voor slachtoffers (à 10 euro)
- ... ex x 25 Echt-recht folder voor daders (à 10 euro)
- ... ex x 25 Echt-recht poster "samen herstellen" (à 13 euro)
- ... ex x 100 Echt-recht strooibiljet (à 21 euro)
- Videofilm 'Introductie Echt Recht (à 35 euro)
- Videofilm "Herstellende praktijken in school (à 35 euro)

Voor bestellingen zie adres in de colofon

Vrienden van Eigen kracht stellen hun talenten beschikbaar

Sinds 2004 zijn de Vrienden van Eigen Kracht actief. Het is een club van mensen die de beweging er in houdt. Het opsporen van talenten om het leven beter te maken spreekt hen aan. Het invoeren van middelen om dat voor henzelf en hun medeburgers voor elkaar te krijgen verbindt hen met het Centrum voor herstelgericht werken, die als een Eigen-kracht Centrale overall energie losmaakt.

Waarvoor heb je Vrienden?

Adviezen

De Vrienden reageren op de werkzaamheden van het Centrum voor herstelgericht werken met raad en daad, gevraagd en ongevraagd.

Fondsen

De Vrienden werven fondsen voor speciale activiteiten van het Centrum voor herstelgericht werken die ten goede komen aan de doelstelling.

Aanbeveling

De Vrienden vormen uit hun kring een commissie van aanbeveling om externe werkzaamheden te ondersteunen en daarmee beleid van derden te beïnvloeden.

Waardering

De Vrienden verzorgen gedurende vijf jaar (2004 – 2009) de jaarlijkse nominatie en uitreiking van de Maryska Jansen onderscheiding, toegekend voor praktijkuitvoering van 'Eigen-kracht conferenties'.

Public relations

De vrienden vormen uit hun kring een groep van mensen die bijvoorbeeld op grond van deelname aan een 'Eigen-kracht conferentie' of een 'Echt-recht conferentie' bereid zijn om daarover in het openbaar (contact met media, panels, congres) te spreken.

De Vrienden vormen een initiatiefgroep die met initiatieven de principes van Eigen Kracht verder uitdraagt.

Eigen Kracht kan op veel terreinen benut worden: gezondheidszorg, jeugdzorg, ouderenzorg, onderwijs, reclasserin, tijdens detentie, bij het terugdringen van geweld in gezinnen en om marginalisering van minder talentvolle medeburgers tegen te gaan.

Overall waar plannen gemaakt en besluiten genomen worden in het leven van burgers door derden of vertegenwoordigers van instituties zou eerst de burger samen met zijn naasten daarvoor de kans moeten krijgen.

Die steun voor het uitdragen van dit principe is erg nodig omdat de invoering van deze benadering in door professionals gedomineerde werkvelden niet gemakkelijk is.

De Vrienden van Eigen Kracht maken jaarlijks een werkplan. Daaraan kunnen ad hoc plannen worden toegevoegd. Het kantoor van de Centrum voor herstelgericht werken is facilitair.

Donateurs

Burgers kunnen participeren in de initiatiefgroep door donateur te worden van de Vrienden. De kern van de initiatiefgroep zal worden gerekruteerd uit de donateurs.

Activiteiten

Er komt een folder om donateurs te werven bij presentaties en andere publieke activiteiten van het Centrum en ook bij elke conferentie die wordt uitgevoerd; Er wordt een register van donateurs bijgehouden.

De Vrienden hebben als initiatiefgroep een pagina op www.eigenkracht.nl en een plaats in elke nieuwsbrief. Donateurs ontvangen de nieuwsbrief.

Donateurs krijgen korting op evenementen en producten van het Centrum voor herstelgericht werken.

Knip onderstaande bon uit en stuur op. Of copieer en fax.

Adres: (vanaf 1 januari 2005:) Emmawijk 11, 8011 CM Zwolle. Fax 038 422 68 98

Aanmelden per mail of via de website kan ook.

Mail: info@eigen-kracht.nl

Site: www.eigen-kracht.nl

Ja, ik ben een van de Vrienden van Eigen Kracht en
sluit mij bij hen aan.

Mijn naam is:

Adres:

Telefoon:

E-mail:

Ik sluit mij aan door een donatie van 15 euro over te maken op postbank rek. nr. 939 9584 t.n.v. Vrienden EK.

Overijssel investeert in eigen kracht

Op 18 maart 2004 ondertekenden in Zwolle zes organisaties een verklaring over het benutten van de Eigen-kracht conferentie. Daarin zegden zij toe, dat een belangrijk deel van de cliënten van de jeugdzorg bij wijze van proef eerst met hun familie in eigen kriAng een plan voor de hulpverlening konA maken voordat beroepskrachten dat gingen invullen. Vanaf dat moment zat Overijssel klaar voor pakweg vijftig conferenties, nog dit jaar. De provinciale overheid stelde de financiële middelen beschikbaar. Wat is de stand aan het eind van dit eerste jaar?

Dubbele energie

De provincie Overijssel heeft verschillende pijlen op haar boog. Ook voor het herstellen van de gevolgen van wangedrag of een wetsovertreding wil zij dat mensen met hun familie verantwoordelijkheid nemen. Slachtoffers en daders kunnen daarvoor bijeen komen in een zogenoemde 'Herstelbijeenkomst Echt-recht' De Raad voor de Kinderbescherming speelt niet alleen een rol bij de conferenties in de hulpverlening, zij voert ook de Echt-recht bijeenkomsten uit in de gehele provincie. Daarvoor is ruim honderdduizend euro beschikbaar gesteld.

Het organiseren van vijftig Eigen-kracht conferenties hoeft op het aantal van duizenden besluiten die op het terrein van de jeugdzorg jaarlijks worden genomen geen zware opgave te zijn. Maar de werkelijkheid is weerbarstig. De teller zal aan het eind van deze maand bij vijftientwintig of misschien nog een paar meer stilstaan. Dat is minder dan gehoopt. Toch sombert niemand van de 'insiders'. De directeur van Bureau Jeugdzorg in Zwolle, Martin Dirksen, zegt: 'Bij de hulpverleners is de knop intussen allang om. Zij zijn er steeds meer mee bezig'. Internationaal is bekend dat het inkluden van 'family group conferencing' een enorme verschuiving in de bedrijfscultuur van hulpverleners veroorzaakt. In Overijssel is dat niet anders. Maar het echt goede nieuws is, dat de organisaties hier een breed front hebben gevormd om de omslag door te zetten. Het netwerk van instanties dat zich garant gaat stellen voor de 'cliënt als opdrachtgever' breidt zich uit en vormt een stevig fundament. 'Het aardige in Overijssel is', aldus Dirksen, dat wij elkaar op dit punt hebben gevonden. De sfeer waarin we de Eigen-kracht conferenties als middel propageren is erg positief'. De provinciale overheid, bij monde van gedeputeerde Gert Ranter, geeft daarvoor de ruimte. Financieel en mentaal. Bennie Kock, beleidsambtenaar: 'Wij hebben hier te maken met een politicus die zich er hard voor wil maken en werkelijk aan de kant van de hulpvrager wil beginnen. Niet alleen op het terrein van de jeugdzorg, maar op het brede terrein van zorg en steun. Hij zoekt hierbij uitdrukkelijk samenwerking met de gemeenten'. Voorlopig heeft de provincie ruim tweehonderdduizend euro per

jaar gereserveerd voor het uitvoeren van conferenties en het afstemmen van de organisaties daarop. Deze lijn ligt verankerd in het beleidskader tot en met 2007. Op 8 december werd het provinciale plan officieel in de Staten geaccepteerd.

Het gaat daarbij niet alleen om jeugdzorg, hoewel daar de proef begonnen is. Zonder direct zijn tanden te laten zien, stelt het provinciaal bestuur de vraag 'Er is geld voor meer dan jullie met conferenties doen op het terrein van de jeugdzorg. Wat is er aan de hand?'. 'Verwijzers weten nog niet goed

wat het inhoudt, een conferentie', zegt Marjan Krediet, projectcoördinator bij wie alle aanvragen binnenkomen, 'en daardoor ontdekken families niet direct wat zij aan dat middel kunnen hebben'. Zij legt uit, dat er voor cliënten die het conferentiemodel moeten leren kennen wel verschil bestaat tussen de zin 'Familie, maak het best denkbare plan, dat wij voor jullie kunnen uitvoeren' of 'Familie, ga maar eens aan de slag, hoe kunnen jullie ervoor zorgen, dat enzovoort'.

Werkers zeggen, aldus Krediet, nog vaak dat laatste en leggen hun vraag daarmee zonder meer bij de familie neer. In de kern gaat het daar niet om. Families moeten duidelijk horen dat zij op grond van hun kennis en eigen kracht over de beste mogelijkheden beschikken om een zinvol hulpplan te maken.

In de voorbereiding kan het daarom toch nog 'ouderwets' verkeer gaan: cliënten bouwen weerstand op tegen hulpverleners en denken 'Hou jij je conferentie maar'.

'Het blijft een gevaar', zegt ook Dirksen, 'dat een conferentie als een module van hulpverlening wordt opgevat. Terwijl het om

hun besluit gaat. Wij hebben tot taak een gedegen analyse van de situatie te maken en aan de familie om herkenning te vragen. En als onze kennis met die van de familie wordt uitgewisseld, is het aan hen om te kiezen voor de best bij hen passende oplossing.' Hij beaamt, dat investering op de werkvloer nodig is. In de stuurgroep van het project wordt het voorstel voorbereid om in 2005 twee of drie groepen medewerkers van Bureau Jeugdzorg training om zich de verandering in de rol van hulpverlener eigen te maken.

Hulpverleners voelen het soms als een ontmanteling, alsof ze iets uit handen geven. Zo verklaart Krediet, de traagheid waarmee conferenties worden aangemeld. 'Terwijl het enthousiasme na afloop toeneemt, omdat hulpverleners merken dat families zeer betrokken zijn bij de toekomst van kinderen. Zij ervaren veel meer gezamenlijkheid tussen hen en de families bij het uitwerken van de gemaakte plannen.' Langs de omweg van die tevredenheid zal een conferentie een nieuwe standaard in de procedure van hulp krijgen kunnen worden. Over één ding is iedereen het eens. Op directieniveau is door de hele provincie heen over de jeugdzorg gezegd 'We gaan dit zo doen, hoe dan ook'. Dat is uniek voor Nederland. Krediet: 'Directies zijn stuk voor stuk bezig om het op de werkvloer voor elkaar te krijgen'. Het enthousiasme is besmettelijk. Het ligt daarom voor de hand, dat er raakvlakken ontstaan tussen jeugdzorg en lokaal welzijnsbeleid, waarop eigen kracht een rol gaat spelen. Hoewel niet in één keer succesvol, is een eerste conferentie wegens dreigende huisuitzetting voorgesteld. Er zullen in het komende jaar veel meer voorbeelden komen waarbij burgers in de 'eerste lijn' voor hun probleem gebruik kunnen maken van een conferentie. 'Hoe krijgen we het op meer plek-

Martin Dirksen, directeur Bureau Jeugdzorg Overijssel: 'In ons beleid staan een paar zaken voorop. Dat is allereerst het activeren van de inzet van onze klanten. Wij hechten erg aan hun eigen kracht. Wij zetten daar onze professie naast. Onze vorm van deskundigheid kent aandacht voor de mores en de ingewikkeldheid

van de situaties waar we bij betrokken raken. Onze deskundigheid is ook gevoelig voor wat werkt en wat niet. We geloven in die zin in plannen die families maken. We nodigen trouwens iedereen hier aan tafel. Ook de overheid, de wetenschappers. We gunnen ieder een blik in onze keuken, maar dat schept voor anderen verplichtingen tot het bijdragen aan wat beter kan. Het is voor ons zaak om het bedrijf goed op orde te hebben. Pas dan kunnen we zeggen: als u, familie, zegt dat dit het beste is dat er gedaan kan worden, met uw handtekening daaronder, dan zullen wij er alles aan doen om met u die verantwoordelijkheid waar te maken.

'Een spanning tussen plan op grond van eigen kracht en de indicatiestelling? Ik zie hem niet. Als in een Eigen kracht conferentie een cliënt, gedragen door leden van de familie en het netwerk aanwijzen wat nodig is, dan is de indicatiestelling daarmee duidelijk. Ik kan me daarover een theoretische discussie voorstellen, maar in de praktijk is de handtekening onder een plan het eindpunt van een lange fase waarin je met elkaar vertrouwen hebt opgebouwd over wat nodig is om zaken op te lossen.

Nogmaals, het gaat om het respect voor onze cliënt, voor elkaar in het overleg en voor beider historie, hoe ingewikkeld de kwesties ook zijn die een oplossing vragen.'

ken? Hoe maken we dat middel tot algemeen eigendom van de mensen die wij willen en kunnen helpen?', de vragen die de directies zich stellen. Terwijl tegelijkertijd daarover de banden worden aangehaald vanuit Bureau Jeugdzorg met het landelijke apparaat van het Leger des Heils, met de reclassering en de jeugd-gevangenis elders in de provincie: 'Familie, hoe moet het straks verder als jullie kind na de detentie thuis komt?' Het provinciale budget laat in principe vrij, dat op allerlei terreinen mensen gebruik kunnen maken van de Eigenkracht conferentie.

Voor de jeugdzorg zit er nog speciaal iets aan vast. In 2005 gaat de nieuwe wet op de Jeugdzorg in werking. In Overijssel stelt de jeugdzorg zich de vraag welke betekenis het plan van de familie heeft voor de toewijzing van de

zorg. En of die zorg anders van aard zal zijn. En welke effecten dat heeft op de procedures. Niet alleen het provinciebestuur en de betrokken organisaties stellen zich die vragen, ook het ministerie van VWS is daarin geïnteresseerd. Het departement heeft geld beschikbaar gesteld om daarover meer inzicht te krijgen. Een expertgroep van onderzoekers en praktijkmensen wordt gevraagd om in de komende jaren het Overijsselse benutten van de eigen kracht van de cliënten op het terrein van de jeugdzorg te volgen en te bespreking in verhouding tot de invoering van de nieuwe wet. In de week voor Kerstmis krijgt deze opdracht voor de 'proeftuin' in overleg tussen instellingen, provincie en departement zijn beslag. Overijssel maakt wellicht van de nieuwsbrief een feuilleton.

'En, hoe is het gegaan?' Het is een eenvoudige vraag. Na elke wedstrijd, sollicitatie of een examen hoor je 'm stellen. Ook als de familie de deur uitkomt van het zaaltje, waar ze bijna zes uur bij elkaar waren voor een Eigen-kracht conferentie*. En ze nemen tijd om de interviewer van commentaar te voorzien: 'We zijn er nu uit gekomen, maar oh, wat hebben we elkaar gek gemaakt en de hulpverlening gebruikt om het elkaar moeilijk te maken. Dat had niks met echte hulp te maken. Daar was geen ruimte voor. We werden ook niet gehoord door de hulpverleners. Arme kinderen. Hun moeder belde naar jeugdzorg om te klagen over wat niet deugde bij oma en opa en zij belden met de pleegzorg om te vertellen wat een slechte moeder zij was. Dat is allemaal voorbij nu.' Ze willen trouwens nu wel naar huis. En ze hebben om het zo te zeggen, een plan op zak.

VOOR DE BRON VAN ALLE NARIGHEID moeten we negen jaar terug. Toen gingen vader en moeder, van Turkse afkomst, uit elkaar. De scheiding van mensen geeft vaak spanningen. Al die jaren tobde het gezin met de gevolgen van zaken die niet goed afgesproken waren bij het uit elkaar gaan. Over kinderen die groot gebracht moeten worden en ...

Het gaat over twee kinderen, 13 en 12 jaar oud. Na de scheiding is hun moeder met een andere man een nieuw leven begonnen, enigszins uit de buurt. Vanaf dat moment zijn de opa en oma, de ouders van hun vader aangewezen als opvoeders: het netwerk als pleeggezin, officieel, begeleid door een werker uit de pleegzorg.

De vader van de kinderen is door de scheiding en doordat hij zich niet hield aan de afspraken totaal buitengesloten door zijn vader. Negen jaar had hij geen contact met zijn ouders, en zo ook niet met zijn kinderen of met zijn andere familieleden. De twee families van vader en moeder leefden ook bijna op voet van oorlog.

Op het moment dat een Eigen-kracht conferentie werd overwogen om de intussen gerezen problemen rond de kinderen te bespreken, was hun vader volledig uit beeld. Niemand wist waar hij was. De gezinsvoogd van de kinderen niet, de familie niet. Op dat moment zit de vader van de kinderen in de gevangenis.

Opa en oma voelden onmacht om de twee kinderen in hun puberfase op te voeden. Ze gaven tal van signalen aan de gezinsvoogd en die kwam ook een aantal keer samen met de medewerker van de pleegzorg en een tolk naar hen toe. Maar in plaats van te vertalen, aldus opa en oma, begon de tolk hen te helpen en de kinderen op hun gedrag aan te spreken. Opa en oma wilden wel hulp om de kinderen groot te brengen, maar konden niet goed vertellen en uitleggen wat ze eigenlijk van de instanties verwachtten. Terwijl ze steun bij de opvoeding wensten, werd de beloofde hulp waar gemaakt door iemand van de Thuiszorg. Oma en opa vonden dat in het begin heel raar en vreemd, maar dachten dat het zo hoorde. Helaas, thuiszorg hielp niet en de kinderen werden steeds moeilijker. De situatie rondom de kinderen werd zorgelijker: tips en aanwijzingen van de tolk hielpen ook niet.

Waarom negen jaar oorlog met elkaar?

Omdat de persoonlijke gegevens anoniem zijn gemaakt mogen we het verslag van de conferentie als illustratie gebruiken.

In die omstandigheden viel het voorstel om een Eigen-kracht conferentie te houden. Nieuw voor iedereen. De coördinator, een Turkse man die in dezelfde stad woonde en als docent aan een school verbonden was, kwam kennis maken met opa en oma. Zij vertelden hem dat zij heel goed voor de kinderen kunnen zorgen, maar dat zij de nodige

opvoeding niet kunnen geven. Ze wilden er alles voor doen om uithuisplaatsing te voorkomen. De coördinator sprak ook met de kinderen. Hij vroeg wie voor hen en voor opa en oma een belangrijke rol zou kunnen spelen. Zo leerde hij hun oom kennen. Die bleek de sleutelfiguur binnen de familie en kon ook de weg naar hun vader wijzen. Door de nadruk op zijn onafhankelijkheid en op de opdracht om de mensen die nodig zouden blijken bij elkaar te krijgen, ondervond de coördinator veel bereidheid bij iedereen om een steentje bij te dragen. Toen de coördinator aangaf ook de vader te willen spreken, gaf de oom het 06-nummer van de coördinator door aan de vader in de gevangenis en legde hem het ook gelijk het een en ander over een eventuele conferentie uit. Een paar dagen later belde de vader naar de coördinator en die maakte een afspraak voor een bezoek in de bajes. De eerste ontmoeting begon heel emotioneel. De vader zei tegen de coördinator: 'Ik zit heel lang in de shit, maar je bent de enige die mij komt opzoeken en naar hier komt en mijn mening vraagt over de kinderen en toekomst van de kinderen.' Uiteraard kon hij zelf niet naar de conferentie komen, maar beloofde zijn bijdrage te leveren. Tijdens de bijeenkomst werd daarvoor een telefoonlijn open gehouden met luidsprekerversterking. Hij was daardoor niet fysiek, maar wel 'live' aanwezig. Tezamen met elf andere familieleden, dat wil zeggen natuurlijk de twee kinderen, en opa en oma van vaderskant, maar de broer van vader, en van de andere kant moeder, een broer van haar en zijn vrouw, een schoonbroer, een vriendin en haar jongste zus. Aan het eerste deel van de conferentie namen ook de gezinsvoogd, de werker van de pleegzorg en de leerkrachten van de kinderen deel. Zij leverden een bijdrage door informatie uit te wisselen en hun visie te geven over wat zij hadden gemerkt en over mogelijkheden om de situatie beter te maken. Het besloten deel van de conferentie nam veel tijd, maar geen van de volwassenen kwam tussentijds naar buiten. De kinderen wel een keer: even een beetje babbelen met de coördinator en weer terug. Het was duidelijk, dat het binnen emotioneel verliep, er was verdriet. Iedereen deed heel druk mee. Toen de coördinator weer binnen werd geroepen, zag hij direct bovenaan op het bord staan, in grote letters: 'Waar waren jullie van de jeugdzorg tot nu toe??? Waarom 9 jaar oorlog met elkaar???' Iedereen leek erg tevreden. De coördinator kreeg dat ook te horen: de voorbereiding was goed geweest. Ook de beide hulpverleners waren onder de indruk. Het plan is geaccepteerd. Er is een afspraak gemaakt tussen de familie en de aanwezige hulpverleners, dat de familie zo nodig aan de bel zal trekken, als opa, oma en de oom assistentie nodig hebben.

Het plan van de familie

- 'Beide kinderen blijven bij opa en oma wonen.'
- 'Mag niet is mag niet (luisteren).'
- 'Verzorging van de kinderen door opa en oma, tussenpersoon is oom R. Hij is ook contactpersoon met jeugdzorg en andere instanties.'
- 'Een Turks sprekende hulpverlener om te helpen bij de opvoeding van F. en E.'
- 'Wij zoeken en denken mee voor de geschikte hulpverlening en dragen ideeën aan.'
- 'Alle verantwoordelijkheden over de opvoeding ligt bij opa en oma en oom R.'
- 'Moeder blijft natuurlijk verantwoordelijk voor de juridische zaken.'
- 'Voor F. op school meer begeleiding met haar sociale vaardigheden, zodat zij terug naar het reguliere onderwijs kan. Gezinsvoogd J. neemt contact met haar school op. Hetzelfde geldt ook voor E., in dit geval neemt P. (werker pleegzorg, red.) contact op met zijn school over E. en eventuele extra begeleiding'.
- 'Wij vragen P. om ook spontaan contact op te zoeken met de kinderen, zonder dat er eerst problemen voordoen'.
- 'Op 22 november komen er vaste huisregels en afspraken aan de orde, in overleg met oom, opa, oma en F. en E.'
- 'Alle betrokken partijen moeten op de lijn zitten die afgesproken is.'
- Bij schoolvakanties of in de weekenden gaan zij naar hun moeder. Hierover worden eerst afspraken gemaakt met hun moeder, in overleg en op afspraak'.
- 'Voor iedereen geldt AFSPRAAK IS AFSPRAAK'.
- 'Hulpverleners: niet alleen kijken naar de negatieve kanten van de familie, ook kijken naar de positieve kanten.'
- 'Hulpverleners: graag optreden als opa, oma en oom daarom vragen.'
- 'Straks gaan een paar (afspreken als datum er is) over een paar maanden mee naar de kinderrechtter om te vertellen dat de voogdij niet meer nodig zal zijn.'
- 'J. (gezinsvoogd) vertelt onze ideeën naar de kinderrechtter voor de aankomende zitting.'
- 'Langs elkaar werken van instellingen heeft negatieve invloed op de kinderen. We gaan de komende tijd weinig hulpverlening gebruiken, en meer een beroep doen op elkaar.'
- 'Er was veel ruzie. Vanaf nu is alles uitgesproken. We blijven praten: om de twee dagen even met elkaar bellen, om te kijken hoe de zaken ervoor staan.'

Een aantal familieleden maakte direct een afspraak met J., de gezinsvoogd, om mee te gaan naar de kinderrechtter wat de voogdij betreft.

Geen wachttijd voor conferenties 'Eigen kracht'

De kans op een actieve familie: 75%

Wie in 2003 een Eigen-kracht conferentie wilde, hoefde niet te wachten. In alle gevallen was direct een coördinator beschikbaar. In het langzaamste geval was de eerste afspraak binnen twee weken. In 2003 is 84 keer een onafhankelijke coördinator aan de slag gegaan en dat heeft tot 53 conferenties geleid. Op één na leidden alle conferenties tot een plan. Alle plannen zijn geaccepteerd door de hulpverleners. De tevredenheid onder de deelnemers is erg hoog. Het rapport is bij WESP verkrijgbaar.*

Omdat alle zaken die zich afspeelden zijn onderzocht, geven de uitkomsten een representatief beeld. Meer dan 90% van de hulpverleners die de familie een conferentie had voorgesteld en bijna 70% van de familie die deelnam reageerde achteraf in de enquête. Alleen de mening van kinderen is te beperkt vertegenwoordigd om daar algemene conclusies aan te verbinden.

Conferentie nog geen startpunt

Meer dan de helft van de conferenties levert binnen acht weken een plan op waarmee ook hulpverleners uit de voeten kunnen. Zij achten het veilig voor de betrokken kinderen en weten dat het door familieleden en personen uit het netwerk wordt gedragen. Wel lijkt het, dat hulpverleners niet zomaar van het begin af aan op de inzet van families durven vertrouwen: 'Slechts een op de vier gezinnen krijgt een Eigen-kracht conferentie aangeboden in het eerste jaar dat zij met hulpverlening te maken hebben'. Nog altijd komt het grootste deel van de aanvragers uit de jeugdzorg, half om vanuit de vrijwillige hulpverlening of de jeugdbescherming. Er komen meer vragen vanuit de gezondheidszorg of de raad voor de kinderbescherming. Iemand van een school of een familielid zelf als aanvrager vormt een uitzondering.

Aanzienlijke groep

'Maak de cirkel zo groot mogelijk, mits veilig.' luidt de opdracht aan de coördinator. Omwille van de toekomst van doorgaans één,

soms meer kinderen uit een gezin, komt een grote groep belangstellenden bijeen. Gemiddeld ongeveer elf mensen uit de familie- of kennissenkring en bijna drie uit de sfeer van hulpverlening of school. Deze nemen, evenals de coördinator, niet deel aan het eigenlijke overleg over het plan. Dat is voorbehouden aan de eigen kring. De familie neemt doorgaans tussen de één en drie uur de tijd daarvoor; conferenties in hun geheel kosten minimaal één uur, maar gemiddeld loopt het op naar vijf uur. De helft van de conferenties werden door de week, meestal overdag gehouden, de andere helft dus in het weekend. Mensen kiezen meestal een zaaltje met 'sfeer', dicht in de buurt: een wijk- of kerkgebouw.

Blijvende verantwoordelijkheid

De deelnemers aan een conferentie maken heel serieus van het middel gebruik. Familie let heel goed op de informatie die ze vooraf kunnen krijgen, op de sfeer waarin het gaat plaatsvinden, op de aanwezigheid van familie en hulpverleners voor ze zich achteraf een oordeel over vormen over dit middel. Bovendien zijn ze erg op het resultaat en de haalbaarheid ervan gericht. De volwassen deelnemers beoordelen dit middel met een 7,5 en het plan op zich met een 7,7. Meestal zijn de deelnemers er na één bijeenkomst uitgekomen. In 2 van de 53 conferenties was dat voor de onderzoekers niet duidelijk. Drie conferenties brachten in twee aparte bijeenkomsten resultaat en in één geval kon de familie in eigen kring het niet eens worden. Met de verwijzer erbij voltooiden ze het plan. De verwijzers beoordelen het ver-

Coördinator Eigen-kracht

Kent u vrouwen en mannen met een niet-Nederlandse etniciteit die als coördinator werkzaam willen zijn, zet ze op ons spoor. Schriftelijke informatie, zie het kantooradres in de colofon. Voor persoonlijke contact hierover: Hannie van der Horst, 0172-409776

* Het onderzoeksrapport heet: 'Eigen-kracht conferenties, Jaarcijfers 2003'. Een uitgave van WESP Jeugdzorg, Info: T : 0252-372053

loop van het geheel met het cijfer 7,7. Het plan krijgt van hen een 7,2, gelet op de duidelijkheid, de haalbaarheid, volledigheid en meetbaarheid van gestelde doelen. Zij vinden ook de medewerking van de familie erg belangrijk. Daar is ook reden voor: 90% van de plannen bevat een afspraak over een evaluatiemoment. Het gaat om de vraag 'Wat gebeurt er als het niet loopt zoals we het nu wensen?'

Coördinator gewaardeerd

Zowel de professionele hulpverleners als de families hebben veel waardering voor de coördinator. Het gemiddelde rapportcijfer voor deze 'aanjager' is om en nabij de 8. De professionele werkers letten daarbij op het verloop van de samenwerking, de houding en vaardigheden, hun bereikbaarheid en organisatietalent. Families hechten bij hun oordeel vooral aan het enthousiasme, het doorzettingsvermogen, de neutraliteit en de positieve instelling van de coördinator. Slechts 6% van de familieleden vindt, dat zij niet actief hebben kunnen deelnemen. Zeventig procent vindt dat ze ten volle hebben kunnen meedoen. 'Ik kon voldoende vragen': 92%. 'Ik kon voldoende zeggen': 88%. Over de informatie vooraf bestaat ook een zeer redelijke tevredenheid. Van de verwijzers vindt 89% dat de coördinator hen voldoende heeft uitgelegd hoe en wat er staat te gebeuren. Zij hebben behoefte aan informatie over hun rol vooraf en tijdens een conferentie. Van de overige deelnemers vindt 95% dat de informatie van de coördinator vooraf voldoende is. Van hen vindt 86% dat er voldoende informatie komt van de verwijzer over de achtergronden, over ziektes of stoornissen en over de mogelijkheden van hulpinstanties.

Groei zet door

De eerste Eigen-kracht conferentie vond plaats in het voorjaar van 2001. In een eerste onderzoek zijn

50 conferenties onderzocht uit de periode 2001/2002. De snelle stijging van het aantal die in de loop van 2002 zichtbaar werd is duidelijk afgevlakt, maar is nog altijd aanwezig. Na drie jaar blijkt uit de twee onderzoeken, dat van het aantal aanmeldingen in 70% tot het voorbereiden van een conferentie leidt. Vervolgens leidt intussen 63% van de voorbereiding op een conferentie ook daadwerkelijk tot de uitvoering ervan. In het eerste onderzoek lag dat percentage op 75%. In beide onderzoeken is duidelijk, dat de activering van de familie weliswaar soms niet tot een conferentie leidt, maar wel tot de bedoelde afspraken. Dat geldt bijvoorbeeld rondom het stoppen van geweld in gezinnen. In het eerste onderzoek lag het niveau van actief onderling afspraken

ruim boven de 80%. In dit onderzoek is het aantal plannen, met of zonder conferentie, 76%. Voorlopige gegevens over de conferenties in uitsluitend Overijssel geven datzelfde beeld. De reële kans op een gegarandeerd draagvermogen in families ligt op 75%, wanneer families daartoe uitgedaagd worden. In de overige 25% wordt het voornemen om het middel in te zetten gefrustreerd door belangrijke redenen als feitelijk onvermogen, gevaar en angst voor kwetsing, noem het onveiligheid.

In het rapport is de inhoud van de plannen niet nader geanalyseerd, maar wel is duidelijk dat aan de familie vooral vragen worden voorgelegd om een plan te maken over de opvoeding en het wonen van meestal één kind uit hun midden.

Alle zaken uit 2003 onderzocht

119 keer was er overleg over verwijzen voor een conferentie, waarna 84 keer (100%) de coördinatie startte voor een conferentie, waarna 5 keer (6%) de reden voor een conferentie alsnog wegviel of 15 keer (18%) geen conferentie mogelijk bleek door onwil, algehele onveiligheid of een besluit van de rechtbank en 11 keer (13%) de familie aan de voorbereiding genoeg heeft om een plan te maken, zodat 53 keer (63%) een formele conferentie plaatsvond en door de familie in besloten kring een plan werd gemaakt, waarover afspraken volgden met de hulpverleners. Dus: bij 76% worden families na de kennismaking met een Eigen-kracht coördinator zo actief, dat zij een plan maken voor een betere toekomst van een kind.

Sinds een paar jaar dringt in de publiciteit steeds duidelijker door hoeveel geweld er 'achter de voordeur' plaatsvindt. Ben Rensen, jeugdarts van de GG&GD in Utrecht noemde in 2002 tijdens de eerste landelijke RAAK-manifestatie om het geweld tegen kinderen onder de aandacht te brengen harde cijfers: eenvijfde van de vrouwen wordt thuis mishandeld en bij 40% van hen de kinderen ook. In datzelfde jaar schreven Joan Pennell en Gale Burford op grond van hun ervaringen in Canada en de Verenigde Staten 'Family Group Conferences can stop family violence'. Dat was reden om hen te betrekken bij een project van Vrouwenopvang Amsterdam. We zijn intussen twee jaar verder. Heel Nederland kent meisjes als Rowena en Savanna, overleden na mishandeling. Maar we beschikken intussen ook over ervaring om met families bij geweld in huis een gezamenlijke bijeenkomst te beleggen: een Eigen-kracht conferentie.

Eigen kracht van familie wapent gezin tegen geweld in huis

Ernstig probleem, verkokerde aanpak

Rensen zei in 2002 dat 3% van 'onze kinderen ernstig mishandeld wordt'. Het gaat om een aantal tienduizenden per jaar, dat levenslang schade blijft ondervinden. Rensen: 'Als een vrouw wegloopt, is ze gemiddeld zevenendertig keer in elkaar geslagen. Bij 40% hiervan zijn kinderen als getuigen betrokken. In ongeveer de helft van deze ruzies speelt alcoholmisbruik een rol. Het ministerie van Justitie wil de cijfers niet kleineren en gaat ervan uit, dat in 30% van de in Nederland woonachtige gezinnen huiselijk geweld voorkomt. Van dat aantal gezinnen zou een groot deel door de jeugdzorg gekend moeten zijn, maar dat is niet zo. 'Jeugdbescherming, vrouwenopvang na huiselijk geweld en het gevangeniswezen zijn drie verschillende werelden. Alle drie zetten ze door hun eigen aanpak een deel van het gezin apart. Hulpverleners weten allang, dat die aparte persoon eigenlijk de boodschapper is van de behoefte aan hulp voor het gezin als geheel, maar zo werkt het niet in de hulpverlening. Daar blijven we de vrouw of de kinderen in het ene en hun vader in het andere stelsel als 'het probleem' isoleren.

Overleg familie brengt evenwicht

Toen in 2002 de Steunpunten Relationeel Geweld, onderdeel van Vrouwenopvang Amsterdam, overwogen om Eigen-kracht conferenties te gaan inpassen in hun werkwijze wist niemand hoe hoog daarmee de lat gelegd op het punt van samenwerking. Binnen Vrouwenopvang Amsterdam zijn eerst de verschil-

lende teams gaan praten hoe het model van de conferenties in hun eigen keten van hulp zou passen. Het duurde bijna een jaar voor de eerste Eigen-kracht conferentie werd georganiseerd.

In twee jaar tijd werden 42 situaties aangemeld voor een conferentie, waarin van zowel de man als de vrouw familieleden meepraten en een plan te maken om het geweld te stoppen en de gerezen problemen op te lossen.

Zeventien keer is een onafhankelijke coördinator begonnen aan de voorbereiding van een conferentie, maar het aantal conferenties dat binnen de projectperiode werd gehouden bleef tot zes. Voor het trekken van conclusies over het middel van de conferentie zelf, is dat aantal te beperkt. Eén ding is echter sterk opgevallen. Wanneer de voorbereiding van een conferentie begint, helpt het erbij betrekken van anderen rond het gezin zo sterk, dat de vrouw in kwestie een bijeenkomst vaak niet (meer) nodig achtte. Het activeren van familieleden droeg bij aan een voldoende veilig gevoel en ook in een aantal gevallen aan het oplossen zonder meer van de gerezen problemen. Voor de vrouw in kwestie bleek een Eigen-kracht conferentie bruikbaar als middel dat ze achter de hand kon houden: 'Als het nu uit de hand loopt, heb ik altijd dat overleg nog'.

Hulpverleners omschreven het in een teamvergadering als volgt: 'Wat opvalt in deze zaken is dat het noemen van de ingrediënten voor een Eigen-kracht conferentie (dat zijn: kwestie inbrengen in een groter familieverband, steun voor beide delen van het systeem organiseren, balans aanbrengen)

Het rapport, getiteld 'Eigen kracht en Vrouwenopvang Amsterdam; Eindverslag van een project' is een uitgave van het Centrum voor herstelgericht werken. Het is te bestellen door overmaking van 10 euro op rek. nr. 9399584 t.n.v. Eigen Kracht o.v.v. 'rapport vrouwenopvang'.

vaak al voldoende is om beweging in het gezin en in de familie op gang te brengen. De eigen kracht is snel aan te zetten en levert dan ook heel snel effect op. In ieder geval is het organiseren van een conferentie daarvoor tot nu toe nog niet nodig geweest, mensen weten wel dat ze een conferentie kunnen vragen als het hen zelf niet lukt.'

Belangrijke lessen

Huiselijk geweld is van een privé-probleem een publieke zaak geworden. Voorheen bleef de aanpak van huiselijk geweld beperkt tot zorg voor slachtoffers. Nu wordt het benaderd met een gecombineerde aanpak vanuit het zorg- en veiligheidsbeleid. Waar in het verleden vrouwen, met hun kinderen, in een opvanghuis werden opgevangen als bedreigingen hen dwongen uit hun huis te vluchten, is Vrouwenopvang Amsterdam zich sinds 1997 gaan toeleggen op een preventief aanbod, regionaal georganiseerd. De huidige aanpak richt zich naast vrouwen ook op kinderen als getuigen van huiselijk geweld en op de als dader betrokken mannen.

Het gaat in de eerste plaats om het *stoppen* van het geweld. Het verbreden van deze kring van vrouw, man en kinderen door het inzetten van Eigen-kracht conferenties was een passende volgende stap.

Het aanbieden van conferenties verliep aanvankelijk moeizaam. Dat leidde tot een andere ontdekking. Politiecontacten bij het doen van aangifte van geweld blijken een goede 'wegbereider' om over het houden van een conferentie te gaan nadenken. Sinds de politie

van hogerhand opdracht heeft om bij geweld in gezinnen hulpverlening aan de dader te integreren in de strafrechtelijke aanpak, kan een Eigen-kracht conferentie kansen bieden om het verzet tegen geweld te organiseren in de eigen kring van de man en de vrouw. Wie nader kijkt naar de hulpverlening en mogelijkheden van hulp ziet ongeveer het volgende. Hulpverleners stuiten op een probleem, terwijl ze op het puntje van een ijsberg zitten.

Wie stuit op geweld in een gezin? Een agent om de rust te herstellen, een leraar omdat een kind zich ineens niet naar huis wil, een gezinsverzorgster omdat zij het rechtstreeks ziet of hoort bij haar bezoek van drie kwartier. Zij zijn in contact, of in conflict, gedurende een klein deel van hun werkdag, terwijl ze bezig zijn met een bredere doelstelling. Hoe kort ook, ze hebben iets gezien. Het is een puntje van een ijsberg. Dat geldt wederzijds, want cliën-

Onderzoek

Gale Burford en Joan Pennell voerden ongeveer vijf jaar geleden in Newfoundland en Labrador, Canada, een demonstratieproject uit om te onderzoeken of geweld in gezinnen stopte door een 'Eigen-kracht' conferentie te organiseren. Zij werkten met 32 families aan 37 conferenties. Het aantal deelnemers was 472, waaronder 384 familieleden en 88 professionele hulpverleners. De families werden na hun conferentie nog één tot twee jaar gevolgd. Hun gegevens werden vergeleken met een geselecteerde groep gezinnen, waar geen conferentie was aangeboden.

In het project liep het aantal ingrepen wegens jeugdbescherming terug van 233 naar 117, terwijl dat in de andere groep opliep van 129 naar 165: een daling met 49% tegenover een stijging met 21%. Het aantal mishandelingen van vrouwen daalde in het project van 84 naar 34, terwijl het in de andere groep opliep van 45 naar 52. Dat betekent een daling met 59% tegenover een stijging met 13%. Aantoonbare mishandeling en verwaarlozing liep in de conferentie-groep met 50% terug, terwijl die in de groep zonder conferentie met 70% steeg. Het invoeren van de politie of medewerkers van jeugdbescherming uit angst daalde in geval sprake was (geweest) van een conferentie met 73%, terwijl het in de andere gevallen met 20% toenam.

De onderzoekers trokken de conclusie, dat in verband met conferenties de aanwijzingen voor kindermishandeling en geweld in huis afnamen, de kansen op ontwikkeling voor kinderen verbeterden en dat families konden beschikken over meer sociale steunfiguren.

Het materiaal is ontleend aan:

Pennell, J. and Burford, G. (1995b&c) *Family Group Decision Making Project: Implementation Report I and II*, Memorial University of Newfoundland.

Pennell, J. and Burford, G. (2000) *Family Group Decision-making and Family Violence*. New Directions in Community-Centered Child and Family Practice.

ten zien ook maar 'een topje van de berg' van het hulpaanbod. Zowel de gezinsleden als de professionals van de diverse instanties moeten voor 70% raden naar wat er onder de oppervlakte zit. Paul Bright, Amerikaans justitiefunctionaris, analyseerde deze 'windstilte' rond de ijsberg als 'everybody's problem is nobody's problem'.

Voor familieleden ligt dat niet vrijblijvend. Zij zijn 'eigen' en blijven dat. Zij weten vaak 90% of meer van de feiten en kunnen die in een historisch perspectief plaatsen. Mits ze bij de zaken worden betrokken en mede de verantwoordelijkheid krijgen voor een oplossing.

Kennis van elders

Om meer over conferenties bij geweld in gezinnen te horen werden tijdens het Nederlandse project deskundigen uit de Verenigde Staten uitgenodigd.

Dr Joan Pennell, die daar vanaf het midden van de zeventiger jaren van nabij de ontwikkeling van de 'Blijf'-huizen had gevolgd, benadrukte dat 'bescherming' alleen niet voldoende is. Zij zei: 'Stel alle kennis beschikbaar die er in de organisatie over het probleem bestaat. Bouw samenwerking tussen de verschillende organisaties op en blijf daar aan werken. Zoek het best haalbare als oplossing en bedenk, dat er voortdurend meer wegen naar Rome leiden. Probeer er snel bij te zijn, hoe vroeger het stadium hoe beter. Vervolgens zal blijken dat families het draagvlak van zowel een probleemdefinitie als een plan van aanpak worden. Families zijn bereid om zich in te zetten. Zij doen dat, een zeldzame uitzondering daargelaten, zonder enig geweld. Ze zoeken overeenstemming over hoe het in hun familie verder moet en maken een plan, dat werkers doorgaans accepteren. Families nemen veel

taken op zich, maar doen ook een beroep op de gesubsidieerde instellingen. De meeste deelnemers is deze werkwijze uitstekend bevallen.'

Een collega van Joan Pennell, dr Gale Burford, onderzoeker van de Universiteit van Vermont, was begin 2003 aanwezig bij een Amsterdamse studiedag van experts op het terrein van de vrouwenhulpverlening. Hij bracht daar de kernelementen van het herstelrecht naar voren: 'Breng het probleem in de cirkel, leg het niet in de persoon. Verleg het accent van materieel herstel naar symbolische vormen: verontschuldiging, "spiritual healing". Maak de cirkel groter, democratischer'. Met dat laatste bedoelde hij het organiseren van een proces, waarin 'alle meningen worden meegewogen. Alle ideeën worden besproken. Niemand domineert. Iedereen kan meedoen en mag spreken.'

In termen van een feministische praktijk betekent dit, volgens Joan Pennell, dat vrouwen aan het begin van dit proces staan en 'het stuur in handen hebben. Dat partnerschap het uitgangspunt is en de familieleden in besloten tijd het geweld binnen het gezin kunnen bespreken. Dat een kader van justitie en politie evident van belang is.'

Burford: 'Het inzetten van een familieconferentie dient in nauwe samenspraak met de vrouw te gebeuren, maar een goed moment daarvoor is het tijdstip wanneer de vrouw en haar eventuele kinderen uit het "Blijf"-huis weggaan, wanneer daders gaan deelnemen aan "dadergroepen" of uit de gevangenis komen, maar ook al eerder: bij politiebemoeienis of via de jeugdbescherming.'

Eigenlijk is zijn advies: 'Het groter maken van de kring begint wanneer iemand zich zorgen blijkt te maken over een persoon'. In de ervaringen van Pennell en

Burford is het leiderschap van de vrouw in kwestie essentieel. Wanneer zij met een onafhankelijke coördinator haar familieleden en die van haar partner gaat uitnodigen doorbreekt zij in hun totale systeem 'de samenzwering om het geheim te bewaren': dan mogen familieleden ineens zich bemoeien met wat ze al gezien hebben. 'En', zegt Burford, 'kinderen, hoe jong ook, weten meestal tamelijk precies wat er aan de hand is'.

Voor kinderen verplicht

Het aantal kinderen dat via dit project van Vrouwenopvang Amsterdam betrokken was, bleek veel hoger dan tevoren was verwacht. Inclusief adolescenten en zwangerschappen ging bij de 42 gezinnen om 85 'kinderen'. Het ligt daarom voor de hand dat een conferentie niet beperkt blijft tot het stoppen van het geweld, maar dat ook de ontwikkeling van de aanwezige kinderen een wezenlijk onderdeel van het overleg vormt. Het getuige zijn van geweld in huis kan voor kinderen desastreuze gevolgen hebben. Beschikbaarheid van informatie daarover is voor ouders en familieleden noodzakelijk, opdat er voor kinderen een goed plan met controle op de uitvoering daarvan tot stand komt.

Van coördinatoren mag verwacht worden dat zij gevoelig zijn voor de signalen van kinderen of hun vertrouwenspersonen. Van Bureau Jeugdzorg en Vrouwenopvang mag samenwerking worden verwacht over deze 'maatschappelijke' opdracht: voordat ouders uiteen gaan dient een plan ten aanzien van de ontwikkeling van de kinderen (en het verwerken van de gewelddadigheden in het gezin) te worden vastgesteld. Het wordt vooral zaak, dat Bureau Jeugdzorg op dit punt gaat ondersteunen bij de zorg voor de minderjarigen in het

gezin. Het gaat hierbij om 'niet vrijblijvende aandacht'.

Aanbevelingen voor Nederland

Naast deze aanbeveling over kinderen zijn voor het organiseren van conferenties bij het bestrijden van geweld in gezinnen nog enkele andere aanbevelingen vastgelegd aan het einde van het project.

Hieronder volgt daarvan een kort overzicht.

Conferenties om de eigen kracht van een familie aan te wenden bij het zoeken naar een oplossing voor geweld binnenshuis hebben alleen zin, wanneer meer dan één 'partij' betrokken is. Dat betekent deelname van zowel de kant van de vrouw als van de man.

Binnen de Vrouwenopvang dient nog nadrukkelijker dan nu het geval is aandacht te zijn voor beide partners en het belang van kinderen. Daardoor zullen vrouwen eerder in staat zijn om zelf zowel hun eigen verwanten en vrienden als ook familieleden van hun (ex)partner als hulpbronnen aan te spreken bij het oplossen van het ervaren probleem.

Verwijzing naar een conferentie gebeurt bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium. Denk daarbij aan het voortraject van hulpverlening. Meldpunten kunnen een activerende functie vervullen. Een ander voorbeeld is, zoals boven al aangegeven, het aanbieden van informatie hierover bij politiecontact of bij aangifte. De Eigen Kracht organisatie is zo geëquipeerd dat acuut een coördinator inzetbaar is.

Publiciteit voor het zelf aanvragen van een conferentie in zaken rond huiselijk geweld (zonder tussenkomst van hulpverlening) is gewenst. Dit betekent dat er eerder een oplossing gevonden kan worden die door meerdere mensen gesteund wordt. Voor burgers die het middel willen inzetten in hun kring zou daartoe

een budget beschikbaar moeten zijn, dat instanties direct voorhanden hebben.

Het opbouwen van een regionale infrastructuur van waaruit coördinatoren Eigen-kracht conferenties kunnen voorbereiden, ook ten behoeve van deze problematiek

van geweld, ligt voor de hand.

Voor de nabije toekomst is een 'public relations' strategie nodig. Te denken valt aan het aanstellen van aandachtfunctionarissen. Of aan een landelijk netwerk, dat de aandacht voor deze problematiek gevangen houdt.

Onafhankelijkheid coördinator blijkt essentieel

Coördinatoren die conferenties rond huiselijk geweld voorbereiden, moeten niet bang zijn voor schokkende en vooral ingewikkelde problemen. Het komt nauwellettend aan op hun neutrale en onafhankelijke opstelling. Meer nog dan in andere conferenties moeten zij het doel van de bijeenkomst steeds naar voren brengen. Het gaat niet zozeer om invoelend vermogen voor dader of slachtoffer, maar veelmeer om op tafel te houden dat een oplossing slechts gevonden kan worden door zoveel mogelijk mensen aan beide zijden te betrekken, mensen die bereid zijn om met dat doel bij elkaar te komen. De veiligheid van de deelnemers is een belangrijk gespreksonderwerp tijdens de voorbereiding. Elke deelnemer blijft daarvoor zelf verantwoordelijk; de coördinator stelt voortdurend de vraag 'Wie moeten er zijn zodat je veilig kan deelnemen? Zij kunnen tot je eigen kring behoren of juist tot het netwerk van degene voor wie je bang bent'. Iedere deelnemer kan zelf goed inschatten of de condities aanwezig zijn om te durven zeggen wat op tafel moet komen en of de juiste mensen aanwezig zijn om tot een veilig plan te kunnen komen. In dit soort conferenties is niet alleen voor de kinderen maar ook voor man en vrouw een door hen gekozen steunfiguur nodig, iemand die hen helpt om tijdens het besloten deel ook daadwerkelijk te zeggen wat van belang is.

De coördinatoren zullen in de voorbereiding van conferenties rond huiselijk geweld geconfronteerd worden met belangen van beide (ex) partners die sterk uiteen kunnen lopen; er kan sprake zijn van een verschillende agenda (de relatie voortzetten, nee juist niet) en verschil in motivatie. Dat maakt de voorbereiding intensiever en meer tijdrovend. Het vinden van de balans voor de conferentie tussen de verschillende groepen deelnemers is essentieel voor het welslagen ervan. Dit weegt voor coördinatoren dan ook zwaar bij hun opdracht.

Platform voor herstelgerichte detentie opgericht

Tegelijkertijd met het introduceren van de Eigen-kracht conferenties is vanaf 2001 een tweede variant ingevoerd. De variant is bekend als 'herstelconferentie Echt-recht' en wordt gebruikt in de kring van Halt-bureaus, politie, scholen en bij de op resocialisatie gerichte hulpverlening. De kern is opnieuw dat familie en netwerk, dit keer rond zowel dader als slachtoffer samen in gesprek zijn over wat er is gebeurd, welke de gevolgen waren van het wangedrag of de wetsovertreding en over hoe de aangerichte 'schade' zo mogelijk hersteld kan worden. Een van de eerste projecten van het Centrum voor Herstelgericht Werken met dit type conferenties werd in 2003 uitgevoerd in de jeugdinstelling Eikenstein door Jeanet Jansen, een humanistisch raadvrouw. In 2004 kon zij haar initiatief voortzetten en uitbreiden in twee instellingen: de Heuvelrug en Nieuwegein. Deze laatste is een strafinstelling voor volwassenen. De stichting voor Moraliteit en Strafrecht 'Pinokkio' nam haar onder haar hoede en zocht naar een meer structurele inbedding. Via de zwaan-kleef-aan strategie kwamen mensen uit de kring van de stichting Pinokkio, het Centrum voor herstelgericht werken, het ministerie van Justitie, de universiteit van Humanistiek, de afdeling geestelijke verzorging binnen het gevangeniswezen, de Reclassering en dergelijke op persoonlijke titel op 24 mei bijeen. Ongeveer 15 personen: het begin van een 'Platform voor herstelgerichte detentie'. Daar kreeg een werkgroepje de opdracht om een studiemiddag te beleggen. Op 4 oktober 2004 bood de universiteit voor Humanistiek in Utrecht gastvrijheid aan die nogal informele studiebijeenkomst. Daaraan nam ook Hilde Guffens deel. Zij is een ervaren consulent voor herstelgericht werken in de Belgische gevangenissen. Het aantal deelnemers bedroeg 27, een bijna verdubbeling na mei. Intussen zijn vertegenwoordigers van vijf verschillende jeugdinstellingen en enkele strafhuizen voor volwassenen geïnteresseerd in de voortgang.

Meer info: Themanummer 'Herstelrecht in detentie', Tijdschrift voor Herstelrecht, juni 2004, uitgave van SWP, tel. 020 3307200

Naar het zich laat aanzien zal begin 2005 een **N**werkdocument klaar zijn over herstelgerichte detentie: hoe binnen de muren van de gevangenis structureel te kunnen werken aan het herstel van de schade, van welke aard ook.

John Blad, docent strafrecht aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam onderbouwt de arbeid van de projecten: 'Herstelgerichte detentie is een uitwerking van een bredere internationale stroming, die uit is op een constructieve sanctiepolitiek. Dat wil zeggen, dat, ongeacht de detentie, de sociale en morele banden tussen daders, slachtoffers en samenleving niet verder worden verbroken, maar juist nauwer worden aangetrokken. In veel gevallen kan de sanctie dan bestaan in een herstelovereenkomst, waarin de dader verplichtingen op zich neemt, die zoveel mogelijk genoegdoening geven aan het slachtoffer van het misdrijf. Bij het tot stand brengen van die overeenkomst kan het slachtoffer indien gewenst een (al of niet intensieve) rol spelen, maar is ook vaak sprake van betrokkenheid van naasten van de dader en het slachtoffer en van professionals zoals reclasseringsambtenaren en advocaten.' Geïnspireerd door buitenlandse voorbeelden zal het Nederlandse platform zich gaan richten op de ontwikkeling van een herstelgericht verblijf in de gevangenis. Het gaat om een regiem waarin het 'herstellen van de gevolgen' en 'het leren van het delict' centraal staan. Het nadenken over wat er door het delict is gebeurd in het eigen leven en in dat van slachtoffers vraagt dan om uitwerking in activiteiten. Denk aan discussies met gedetineerden over films, waarin problematiek van slachtoffers en daders zichtbaar is, of het schrijven van brieven aan slachtoffers en eigen naasten, aan bewustwording door de cursus 'Slachtoffer in beeld'. Of naar het Belgisch voorbeeld van het door arbeid en scholing 'betalen' aan een (ook door bedrijven gesponsord) 'Herstelfonds', waaruit slachtoffers een schadevergoeding kunnen ontvangen. En naar Engels voorbeeld aan projecten, waarin voor de lokale gemeenschap om de instelling heen, zinvol werk wordt verricht, zoals het onderhouden van groen en het maken en plaatsen van zitbanken. Bemiddeling tussen dader en slachtoffer en op herstelgericht groepsoverleg van beide in aanwezigheid van personen uit hun netwerk passen uitstekend in een dergelijk regiem. Dat geldt tenslotte ook voor de zogenoemde 'pre-release conferencing': Eigen-kracht conferenties, waarin de familie in eigen kring een plan maakt voor de toekomst na de opsluiting.

Jeanet Jansen voert herstelproject in gevangenis uit 'Rustig beginnen, geen sprake van'

'Ongeveer een jaar geleden ben ik als 'herstelconsulent' in een gevangenis aan de slag gegaan. Mijn 'titel' ontleende ik aan de Belgische gevangenispraktijk. Daar heeft men vijf jaar geleden het besluit genomen om de gevangenis cultuur te laten evolueren naar een klimaat voor herstelgerichte detentie.'

Aan het woord is Jeanet Jansen. Zij pioniert in herstelgericht werken, nadat zij als humanistisch raadvrouw haar studie voltooide. Met haar verhalen en haar ervaringen zet zij deuren op een kier, waar stevige sleutelbossen altijd hoorbaar zijn.

'Ik wilde rustig starten, maar in 'no time' leerde ik acht gedetineerden kennen die graag iets goed wilden maken met hun slachtoffer. Inmiddels noem ik dat een verborgen behoefte. Gedetineerden vinden het moeilijk en beangstigend om over schuld, schaamte en herstel te praten, maar in een veilige omgeving, reageren ze positief als je daar naar vraagt.

'Ik kreeg een pasje, een sleutelbos en een werkplek toegewezen. Elke twee weken ga ik een hele dag naar de inrichting en probeer de hele dag op de werkvloer iedereen op een informele manier te vertellen over mijn project: de gevolgen van een delict te herstellen voor wie daarvan schade heeft ondervonden.

'Regelmatig loop ik ook even binnen bij de inrichtingswerkers om te vertellen hoe het me vergaat. Ook de gedetineerden die ik toevallig tegenkom op de "ring" en die mij vragen wie ik ben en wat ik doe, vertel ik over mijn project.

'Terwijl ik met een groepje van vier jongens contact had, lieten de werkers hun waardering voor hun poging om iets goed te maken blijken: ze raakten daarover met hen in gesprek. De agressie op de afdeling verminderde, zeiden ze. "Dat komt omdat ik kan praten over wat ik heb aangericht", zei een van de jongens.

'Hoewel ze dat "op de ring" niet laten merken, bespreken ze hoe ze in de eenzame uren op hun cel worstelen met de ellende die ze anderen en zichzelf hebben aangedaan.

'Onlangs ben ik begonnen met het uitnodigen van feitelijke slachtoffers die bereid zijn om iets

te vertellen over hun ervaringen. Er was bijvoorbeeld iemand die vertelde over zijn ervaringen na de moord op zijn broer, over de gevolgen voor de nabestaanden.

'Opvallend was dat de meeste jongens met wie ik over herstel praat, mij uitdrukkelijk verzochten te wachten met het benaderen van het slachtoffer tot na de rechtszitting; ze wilden niet dat het slachtoffer de indruk zou krijgen dat ze het deden om een lagere straf te krijgen.

'Eerst praat ik altijd met een gedetineerde om te kunnen beoordelen of de motivatie en de psychische gesteldheid een herstelcontact mogelijk maken. Pas dan zorg ik dat er contact komt met het slachtoffer. Omdat het bijna altijd om zware delicten gaat met aanzienlijk leed voor de slachtoffers, leg ik dat contact het liefst via de organisatie van slachtofferhulp.

Ik kies ervoor eerst bij het slachtoffer af te tasten waar behoefte aan bestaat. Hoewel ik denk dat de herstelgerichte groepsbijeenkomst, waarbij ook het slachtoffer en zijn netwerk aanwezig zijn, de meest optimale vorm is, zijn ook andere vormen van herstelgerichte praktijken mogelijk. Een onafhankelijke bemiddelingsinstantie die van "alle markten thuis" is, zou dit kunnen regelen.'

Verantwoordelijkheid nemen

De gevangenisdominee spreekt in de gevangenis de herstelconsulente aan. Hij maakt haar opmerkzaam op David K. De man, 28 jaar, had vreselijk veel spijt over hetgeen hij gedaan had en wilde het erg graag goed maken. K. had een benzinepomprouder overvallen en haar daarbij bedreigd met een mes. De dominee had hem het contact met de consulente voorgesteld. De man wist hoe zijn slachtoffer te vinden was. Hij had al informatie over een mogelijkheid om zich oog in oog met zijn slachtoffer te verontschuldigen en een poging te ondernemen iets te herstellen.

Het is niet gelukt om een herstelgerichte bijeenkomst te organiseren. Het slachtoffer wilde dat (voorlopig) nog niet. Zij was wel bereid om een brief te ontvangen. K. heeft daarop een brief geschreven aan zijn slachtoffer. Dat resulteerde in een briefwisseling tussen hem, zijn slachtoffer en haar echtgenoot. Uit de gesprekken die de herstelconsulente met het slachtoffer en haar man had, bleek wel dat de briefwisseling hen goed gedaan had. Tijdens de rechtszaak legde K. zijn advocaat, die protesteerde tegen de volgens hem veel te hoge strafeis het zwijgen op. Hij hield daarop zelf een soort betoog, waarin hij vertelde over zijn schuldgevoel, over de briefwisseling en over de terechte eis. Voor het slachtoffer dat daarbij aanwezig was heeft dit, in positieve zin, veel betekend.

Hulpvrager is als baas ook afhankelijk

‘Waarom ontmoet een werkmodel dat zo goed aansluit bij het sociale beleid van een westerse democratie zoveel weerstand?’ vroeg Mike Doolan aan een groep van voornamelijk managers en beleidsfunctionarissen op het terrein van de zorg. Ze kwamen bijeen in Utrecht op 29 oktober voor een studiemiddag over ‘Eigen kracht na de pioniersfase’

Mike Doolan, voormalig hoofd van de directie Jeugdbescherming in Nieuw Zeeland, bepleitte, analoog aan de wetgeving in zijn land voor een onomstreden mandaat voor hulpverleners.

‘Managers, benut het creatieve talent van je uitvoerders, die op hun beurt daardoor als vanzelf de eigen kracht van families tot inzet van hulpverlening kunnen maken. Maak niet het benauwde papierwerk tot prioriteit, want dat is niet de kennis waarmee cliënten geholpen zijn’, luidt zijn boodschap. Hij baseert zich voortdurend op onderzoek. Daaruit blijkt dat het gebruiken van eigen kracht meer betrokkenheid, meer tevredenheid en in geen enkel geval een verslechtering voor kinderen oplevert: dank zij het plan van de familie blijven kinderen doorgaans in hun eigen leefomgeving.

Geert van der Laan, als onderzoekend hoogleraar door en door bekend met de werkwijze van hulpverleners, lichtte toe, dat de trendy begrippen als ‘klant’, ‘vraaggestuurd’ en dergelijke in feite het eigenlijke vak van hulpverleners versluieren. Het gaat om een cliënt en een hulpverlener, ‘twee burgers (die) op voet van gelijkheid een overeenkomst sluiten over de te verlenen dienst. (...) de cliënt (heeft) het laatste woord in die contractering’.

Terwijl de cliënt zich tegelijk overgeeft als object van professionele ingrepen. Er zijn dus twee niveaus, waarop zij zich als burgers manifesteren. ‘Maar’, aldus Van der Laan, ‘tijdens de uitvoering van de hulp loopt de controle op het nalopen van het contract mee’. Beheersing en betutteling is volgens hem in die zin het onvermogen van hulpverleners om het recht op het bepalen van het kader, het bestek, de rode draad bij de cliënt te laten. Zij slager er niet in die zelfbepaling tijdens de uitvoering van de hulp ‘mee te laten lopen’.

In de discussie daarna ging het daarom vooral over de plaats en de vorm van die ‘zelfbepaling’. Hoe kunnen organisaties die garanderen? Onafhankelijke coördinatoren, medeburgers, kunnen die veilig stellen, maar hoe ligt de verbinding dan tussen dat burgerschap en de professionele zorginstellingen? Na de pioniersfase rond de eigen kracht gaat het vooral daarover. Nu dus, en morgen weer.

Europees Forum:

‘Hoe wordt eigen kracht eerste keus?’

In het weekend van 19 november kwamen voor de derde keer uit elk Europese landen mensen bijeen die bezig zijn met de invoering van ‘Family Group Conferencing’. Dit keer was België het gastland en voerden ruim dertig deelnemers in Leuven overleg over de huidige ‘dagelijkse’ problemen van de werkvloer.

Bij de start van de tweedaagse bijeenkomst presenteerde elk land de huidige stand van zaken. Aan de hand van die actuele situatie werden twee tot drie kwesties voorgelegd. Uiteindelijk leverde dat twaalf thema’s op, waarover de deelnemers in wisselende cirkels discussieerden.

Er was dit keer meer dan voorheen aandacht voor het herstelgerichte model waarbij daders en slachtoffers met elkaar de gevolgen van een delict of geweld bespreken, naast het uitwisselen van ervaring over allerlei vaak cultureel getinte aspecten in de trant van ‘Waar ligt bij jullie de nadruk op dit of dat punt?’. De meeste aandacht blijft echter uitgaan naar het bespreken van de strategie om de modellen te verbinden met het gangbare beleid in de verzorgingsstaat: ‘Hoe geraken mensen met problemen in de positie om door conferenties hun situatie te herstellen en verbeteren? Welke veranderingen in het professionele veld van hulp en recht hebben in dat opzicht succes opgeleverd? Waar liggen weerstanden? In welke rol kunnen overheden, wetenschappers of financiers bijdragen aan het versterken van de eigen kracht van burgers?’

Hoewel het aantal officiële congressen over dit onderwerp groeit, hechtten de deelnemers erg aan deze meer informele manier om hun praktijken te bespreken: het is een meer kwetsbare, meer intense, maar ook meer leerzame manier. Via dit Europese ‘spinnweb’ blijven per land organisaties in beweging. Volgend najaar in Cardiff!